

10. Tsos Yu. Socio-psychological dimensions of communicative speech styles of students / Yu. Tsos // Psycholinguistic in a modern world-2015: Theses of the 10th International Scientific and Practical Conference / L. Kalmykova (ed.). – Pereyaslav-Khmelnytskyi : FOP Lukashevych O. M., 2015. – P. 128–129.
11. Zasiiekina L. V. Language and culture impact on individual intelligence / L. V. Zasiiekina // Challenging Tasks for Psycholinguistics in the New Century. – Katowice : University of Silesia, 2004. – P. 256–262.

УДК 159.922.923

Г. О. Кириленко, О. Л. Луценко

Received September 22, 2015;

Revised December 07, 2015;

Accepted March 26, 2016.

КРИТЕРІЙ ОЦІНКИ ПОЛІТИЧНИХ ЛІДЕРІВ, ОТРИМАНІ МЕТОДОМ РЕПЕРТУАРНИХ РЕШІТОК

У статті представлено результати дослідження критеріїв оцінки політичних лідерів виборцями, отримані завдяки застосуванню психосемантичного аналізу за допомогою методу репертуарних решіток Келлі. Цей метод дав змогу виявити рейтинг різноманітних інтерпретаційних висловлювань, за допомогою яких виборці описують і оцінюють політиків. Результатом узагальнення інтерпретаційних конструктів стало виявлення основних оціночних критеріїв, що їх використовують виборці щодо політиків.

Установлено, що найбільш вагомими є критерії «Політичні якості» та «Моральні якості». Виявлено, що при описі політичних якостей, більшість конструктів, що їх використовують виборці, тільки констатують статус лідера, а не описують його якісних характеристик. Також установлено, що більша частина конструктів, яку застосовують виборці, описуючи моральні якості політиків, має негативне за змістом забарвлення.

У результаті аналізу конструктів була встановлена висока значущість критерію часу. Завдяки статусам, що їх приписали політикам виборці, було з'ясовано чітку класифікацію політиків на «нову», «чинну» і «стару» влади. Для них характерні такі особливості: політиків «нової влади» асоціюють із майбутнім, їм приписують більш позитивні моральні якості; до політиків «чинної влади» ставлення амбівалентне; політиків «старої влади» асоціюють із минулим, їх моральні якості мають негативну оцінку.

В окремий критерій оцінки згруповано конструкти, які є виразом агресії та неприйняття на адресу політичних лідерів. Визначено критерії, які мають най-

меншу вагу при оцінці політичного лідера: стать, матеріально-економічний і територіальний критерії.

Представлені у статті результати дослідження свідчать про властиву сучасним виборцям шаблонність, примітивність уявлень про роль лідерів у політичному житті. Описи політиків мають формалізований, конвенційний характер, у них майже не включені визначення політичної орієнтації (демократична, консервативна, авторитарна тощо).

Ключові слова: оціночні критерії, політичні лідери, конструкти, психосемантичні методи, виборці.

Kyrylenko H. O., Lutsenko O. L. The Criteria of Political Leaders Assessment Obtained by Repertory Grids. This article presents the results of the study of the voters assessment criteria of political leaders obtained from the application of a psychosemantic analysis using the method of Kelly's repertory grids. This method has allowed to determinate rank of various interpretative statements by which voters describe and assess politicians. The results include the main assessment criteria used by voters towards politicians by the generalization of interpretive constructs.

It was found that following criteria have the greatest importance: "Political qualities" and "Moral qualities". The voters describing political qualities use mostly constructs about status of leaders, but do not describe his/her qualitative characteristics. It was found also that most of the constructs used in the description of the moral qualities of politicians have a negative connotation.

The analysis of the constructs revealed high importance of the time criterion. Due to the statuses attributed to politicians by voters, it was revealed that voters clearly classify politicians into the "new", "ruling" and "old" powers. They are characterized by the following features: the politicians of the "new power" are associated with the future, they are credited with more positive moral qualities; the politicians of the "ruling" power have an ambivalent attitude; and the politicians the "old" power are associated with the past, they are credited with negative moral qualities.

Constructs, which are an expression of aggression and aversion towards political leaders, were grouped in a separate assessment criterion. The criteria with the lowest weight in the political leader assessment were determined. They were sex, economic and territorial criterion.

Results of the study presented in the article indicate stereotypeness inherent in modern voters, primitive idea of the role of leaders in the political life. Descriptions of politicians are formatted, conventional; they do not practically include definitions of political orientation: democratic, conservative, authoritarian, etc.

Keywords: assessment criteria, political leaders, constructs, psychosemantic methods, voters.

Кириленко А. А., Луценко Е. Л. Критерии оценки политических лидеров, полученные методом репертуарных решеток. В статье изложены результаты исследования критериев оценки политических лидеров избирателями, полученные в результате применения психосемантического анализа с помощью метода репертуарных решеток Келли. Данный метод позволил выявить рейтинг

разнообразных интерпретативных высказываний, с помощью которых избиратели описывают и оценивают политиков. Результатом обобщения интерпретативных конструктов стало выявление основных оценочных критериев, используемых избирателями относительно политиков.

Установлено, что наибольшую значимость имеют критерии «Политические качества» и «Моральные качества». Было выявлено, что при описании политических качеств, большинство конструктов, использованных избирателями, только констатируют статус лидера, а не описывают его качественные характеристики. Также установлено, что большая часть конструктов, используемых при описании моральных качеств политиков, имеет негативную смысловую окраску.

В результате анализа конструктов была определена высокая значимость временного критерия. Благодаря статусам, которые приписывались политикам избирателями, было выявлено, что избиратели четко классифицируют политиков на «новую», «действующую» и «старую» власти. Для них характерны следующие особенности: политиков «новой власти» ассоциируют с будущим, им приписывают более позитивные моральные качества; к политикам «действующей власти» отношение амбивалентное; политиков «старой власти» ассоциируют с прошлым, им атрибутируют отрицательные моральные качества.

В отдельный оценочный критерий были сгруппированы конструкты, являющиеся выражением агрессии и неприятия в адрес политических лидеров. Определены критерии, имеющие наименьший вес при оценке политического лидера: пол, материально-экономический и территориальный критерии.

Представленные в статье результаты исследования свидетельствуют о присущей современным избирателям шаблонности, примитивности представлений о роли лидеров в политической жизни. Описания политиков имеют форматизированный, конвенциональный характер, в них практически не включены определения политической ориентации (демократическая, консервативная, авторитарная и др.).

Ключевые слова: оценочные критерии, политические лидеры, конструкты, психосемантические методы, избиратели.

Постановка наукової проблеми та її значення. У сучасній політологічній та психологічній літературі наводиться багато фактів, які свідчать про зростання значущості особистості політиків у ході сприйняття політичних процесів, починаючи з другої половини ХХ ст. Особливо великий інтерес до політичних лідерів, що виступають у ролі кандидатів на пост президента країни.

Образ політичного лідера являє собою складний соціально-психологічний феномен, у якому відображена сукупність реальних особистісних характеристик, а також якостей, що транслюються засобами масової інформації, політичною рекламою на тлі відповідних стереотипів масової свідомості.

Питання про політичне лідерство гостро постало в нашому суспільстві зараз, у кризові для держави часи. На сьогодні завдання всіх інститутів влади – оптимізація процесів соціальної комунікації в системі відносин між владою та суспільством для зняття соціальної напруженості, підвищення взаємної довіри населення і влади. У зв'язку з цим розуміння особливостей та соціально-психологічних механізмів сприйняття та оцінки виборцями політичних лідерів набуло важливого значення, оскільки представлені в суспільстві соціальні установки, домінантні колективні ідеї та образи мають істотний вплив на ключові комунікативні процеси в системі «лідер-суспільство».

Тема нашого дослідження видається актуальною через те, що аналіз критеріїв оцінки політичних лідерів виборцями дає змогу коригувати хід комунікаційного процесу між лідером і суспільством як у період виборчої кампанії, так і поза нею. У психологічній науці все ще немає відповідей на питання про специфіку та причини змін у ставленні виборців до політиків, про чинники, що впливають на динаміку образів і на голосування «за» чи «проти» кандидата.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Феномен лідерства вивчається з різних сторін. Виділимо насамперед праці, присвячені проблемі політичного сприйняття влади. Проблеми політичного лідерства і сприйняття образів політиків досліджували такі автори, як Е. В. Єгорова-Гантман [2], В. А. Зоріна, Л. А. Преснякова [7], А. І. Соловійов, Н. П. Шелекасова [11], О. Б. Шестопап [12; 13], Т. А. Штукина, Н. М. Ракитянський, І. Є. Мінтусов, Г. Г. Дилигенский, Д. В. Ольшанський, М. Херманн, Ф. Грінстайн та ін. Увага цих дослідників найчастіше зосереджена на розгляді окремих аспектів формування політичного образу.

Зокрема, згідно з теоретичним підходом авторського колективу під керівництвом Є. В. Єгорової-Гантман [2] образ загалом утворюється з «образу-знання», «образу-значення» та «образу-потрібного майбутнього». Образи влади, партій та їх лідерів зазнають впливу інформації про політичне життя, яка надходить індивіду і специфічним чином переломлюється через три виділені конструкти. Образ політичного лідера, відповідно до цієї позиції, визначений трьома основними складниками: персональними, соціальними й символічними характеристиками.

Група дослідників під керівництвом О. Б. Шестопап [12; 13] тривалий час займається аналізом раціональних та ірраціональних аспектів, що стосуються змісту політичних образів у свідомості виборців. За результатами їхніх досліджень люди здатні досить точно «прочи-

тати» образ політика, незважаючи на відсутність чіткої та повної раціоналізованої інформації на етапі формування образу. Їх «вимірювальний інструмент», що включає в себе усвідомлювані й неусвідомлювані механізми сприйняття, дає змогу виборцям здійснити емоційно прийнятний вибір.

Питання, пов'язані з іміджевими характеристиками політичних лідерів, а також їх репрезентацією у свідомості громадян, розглядають на новітньому матеріалі сучасні російські та українські дослідники. Увагу привертають дослідження Н. В. Смулькіної, яка вивчала структуру сприйняття образу політиків під час президентської виборчої кампанії в Росії [9], та Н. В. Козловської, яка зосередила увагу на умовах та факторах формування образу політичних лідерів у студентської молоді [4]. Сучасні українські дослідники також розглядають психологічні механізми сприйняття політичних лідерів. Зокрема, у роботі С. Г. Денисюк розкриваються особливості й механізми побудови іміджу політичного лідера з урахуванням стану політичної культури та політичної свідомості сучасного українського суспільства [1]. Цікавими є роботи Н. В. Пробийголови, у яких розглядається категорія політичного міфу, який впливає на політичний вибір особистості. Автор приділяє увагу функціям політичного міфу, особливостям психіки людей, які роблять їх більш вразливими до впливу таких міфів [8].

Другий блок робіт присвячений проблематиці, пов'язаній з теоретико-методологічними принципами застосування психосемантичних методів у дослідженнях політичного лідерства. Розробкою методології застосування психосемантичних методів у психології займалися Дж. Келлі [3], Д. Банністер, Ф. Франселла [14], Ч. Осгуд. Значущими для нашої роботи були дослідження В. Ф. Петренко [5], якого вважають лідером напряму «експериментальна психосемантика». Великий інтерес викликають також дослідження українського політичного менталітету, що їх проводять М. М. Тепляков [10] та О. В. Петрунько [6].

Завдання роботи: 1) виділити конструкти, з яких складаються образи українських політичних лідерів; 2) визначити вагомі для виборців оціночні критерії і проаналізувати їх важливість при оцінці політика.

Методи та методики. У нашому дослідженні ми використовуємо метод репертуарних решіток Келлі, оскільки саме він дає змогу отримати важливий матеріал, за допомогою якого можна зрозуміти, як виборці сприймають і оцінюють політичних лідерів. Для дослідження були обрані шість українських політичних лідерів, які відомі майже кожному виборцю та персоналізують основні політичні сили і

які увійшли до Верховної Ради останнього скликання: П. О. Порошенко, Ю. В. Тимошенко, В. Ф. Янукович, А. П. Яценюк, О. В. Ляшко, А. І. Садовий. Ми використали спосіб викликання конструктів методом тріад [14], який є одним із найпоширеніших методів, що їх запропонував Дж. Келлі під назвою «метод мінімального контексту». З репертуару обираються трійки елементів (тріади). З кожної тріади досліджуваній повинен вибрати два елементи, подібні у чомусь між собою та такі, що відрізняються за цим параметром від третього. Обов'язкова вимога полягає в тому, щоб обидва полюси конструкта були визначені (принцип біполярності). Перевага цього методу полягає в тому, що кожний політик порівнюється з іншими декілька разів у різних сполученнях, наприклад, у першому рядку потрібно порівняти В. Ф. Януковича з Ю. В. Тимошенко та П. О. Порошенком (самим визначити, чим двоє з них схожі між собою та не схожі з третім), у другому рядку порівнюється В. Ф. Янукович з Ю. В. Тимошенко та А. П. Яценюком і т. д. Таким чином дуже ретельно «витаються» індивідуальні способи порівняння, зіставлення політиків, що сприймаються виборцями.

Через спільність соціального досвіду людини багато конструктів у досліджуваних були схожі, що дає ґрунт для їх подальшого аналізу та узагальнення.

Вибірка дослідження: 50 мешканців м. Харкова, 25 жінок і 25 чоловіків віком від 25 до 50 років, із вищою освітою і без явної диференціації за соціальним та матеріальним статусом.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. У результаті використання методики репертуарних решіток Келлі було отримано близько 4 тис. конструктів, що їх використовували учасники дослідження під час порівняння політичних лідерів. Подальша обробка містила ряд етапів:

1. Для кожного з політичних лідерів виявлено конструкти, за допомогою яких учасники дослідження порівнюють їх. Конструкти, які повторювались у різних досліджуваних, включаючи слова-синоніми, були підсумовані.

2. Ми отримали рейтинг частоти згадування того чи іншого конструкта щодо кожного з політиків. Унікальні конструкти (не піддаються класифікації або такі, що трапляються тільки в одного досліджуваного) не розглядалися.

3. Далі виділені конструкти були узагальнені за змістом. Таким чином утворено 10 оціночних критеріїв, якими керуються люди під час сприйняття та оцінки політичних лідерів.

Таблиця 1

Групи конструктів, що увійшли до складу оціночних критеріїв

Оціночний критерій	Групи конструктів, із яких він складається
Політичні якості	Посада, партійна приналежність, політичний статус
Моральні якості	Моральні характеристики політика, демонстрація довіри та поваги
Час	Асоціювання з майбутнім або минулим у політиці, причетність до старої, нової або чинної влади
Політик як об'єкт агресії	Образливі вирази, емоційно-негативні епітети, бажання покарати політика
Ділові якості	Професійно-ділові характеристики політика
Особистісні якості	Характеристики зовнішності, виразні риси, метафоричні порівняння політика з тваринами
Психологічні якості	Особистісні риси, інтелект
Стать	Стать, гендерні характеристики
Матеріально-економічний критерій	Статкові характеристики, причетність до олігархії
Територіальний критерій	Асоціювання політика з містом, регіоном

У результаті групування конструктів ми отримали кількісне значення ваги оціночних критеріїв для кожного з політичних лідерів. Також була підрахована загальна кількість конструктів у кожному з оціночних критеріїв.

У таблиці 2 відображено, яка кількість конструктів увійшла до оціночних критеріїв образу кожного з політичних лідерів.

Таблиця 2

Кількість конструктів, що належать до оціночних критеріїв

Оціночний критерій	Політичні лідери, що порівнювалися за допомогою методу Келлі						Загалом
	Янукович	Тимошенко	Порошенко	Яценюк	Ляшко	Садковий	
Стать	12	35	14	11	35	19	126
Політичні конструкти	74	102	132	90	87	65	550
Конструкти часу	92	65	18	88	35	75	373
Економічні конструкти	23	38	32	9	5	15	122
Територіальні конструкти	33	0	17	8	6	33	97
Індивідуально-особистісні конструкти	28	33	28	34	28	37	188
Психологічні конструкти	18	44	27	17	44	15	165
Моральні якості	146	104	66	85	78	58	537
Ділові якості	10	32	28	47	36	52	205
Агресія на адресу політика	80	24	12	33	95	0	244

Використання методики репертуарних решіток Келлі дало можливість зрозуміти, які саме оціночні критерії мали більше значення для досліджуваних у процесі оцінки політичних лідерів (рис. 1).

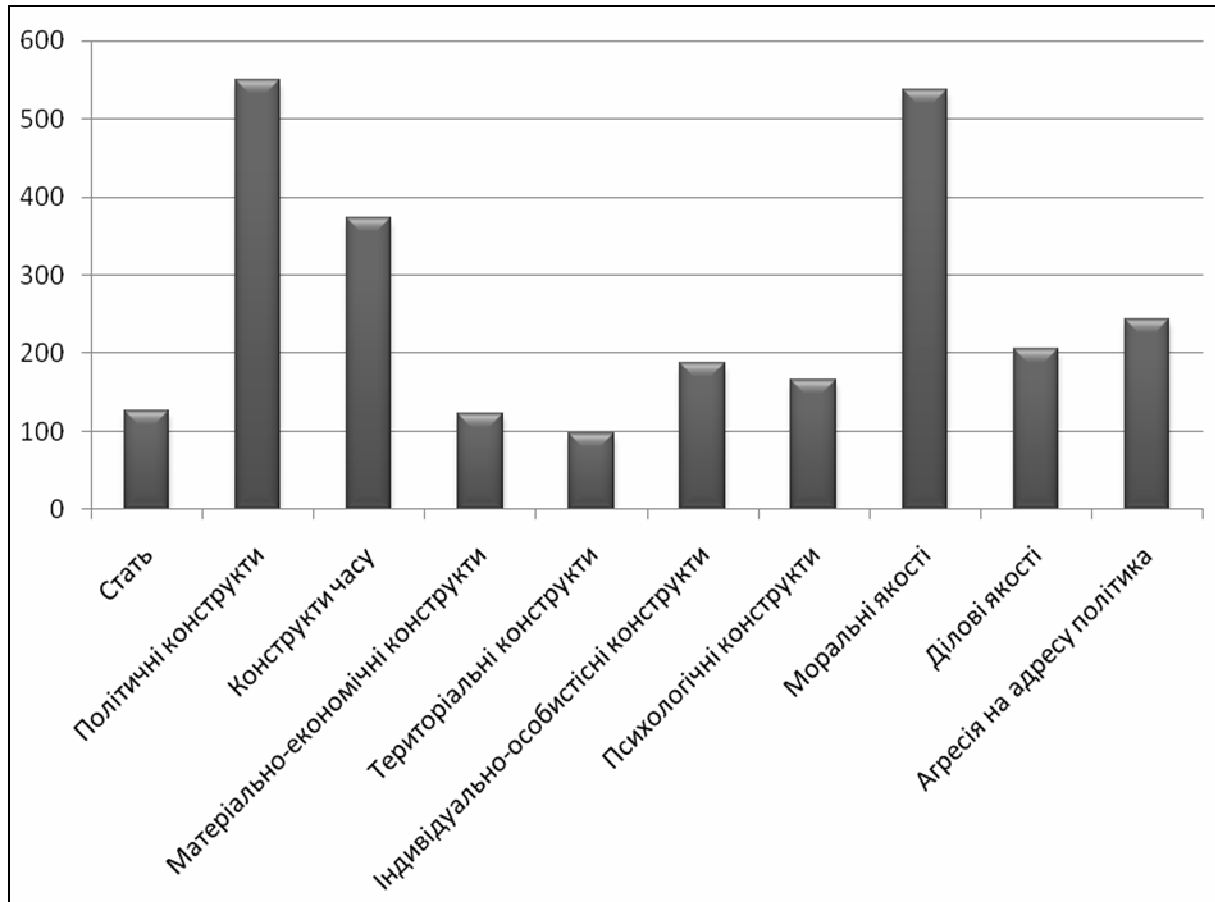

Рис. 1. Рейтинг оціночних критеріїв при сприйнятті політичних лідерів загалом

Як видно з рисунка 1, до найбільш значущих належать критерії «Політичні якості», «Моральні якості» і «Час». Також значна кількість конструктів є формою виразу агресії на адресу політичних лідерів (нецензурні, образливі висловлювання, що мають яскраво виражене негативне емоційне забарвлення).

Такий критерій, як «Ділові якості», що включає в себе компетентність, управлінські навички, грамотність, ораторські якості, гарну репутацію як позитивний полюс, а також несамостійність («маріонетка в чужих руках»), низьку ефективність, популізм як негативний полюс, має меншу значимість.

Ще менше значення мають критерії «Індивідуально-особистісні якості» (особливості зовнішності, стилю, образу) і «Психологічні якості». Найменш значущими є критерії: «Стать», «Матеріально-економічний критерій», «Територіальний критерій».

Використовуючи результати, наведені в таблиці 2, опишемо, на які оціночні критерії спиралися наші досліджувані під час порівняння політиків між собою та, відповідно, формування їх образів.

Образ В. Ф. Януковича

Для образу В. Ф. Януковича домінантне значення мають критерії «Моральні якості», «Час» і «Політик як об'єкт агресії». Усі виявлені конструкти, що входять до критерію «Моральні якості», мають негативне забарвлення: «утікач», «зрадник», «боягуз», «судимий», «зек». Другий за значимістю критерій – «Час»: виявлені конструкти відображають приналежність В. Ф. Януковича до «старої влади», «минулого в політиці». Також значною частиною конструктів, що утворюють образ В. Ф. Януковича, є вираження гніву й агресії, тобто складники критерію «Політик як об'єкт агресії».

Образ Ю. В. Тимошенко

Для образу Ю. В. Тимошенко, який можна скласти за висловленими конструктами, найбільше значення мали критерії «Моральні якості», «Політичні якості» і «Час». Конструкти, що відображають моральні якості Ю. В. Тимошенко, мали негативне забарвлення: «судима», «брехуха», «зłodійка». Конструкти, що ми їх віднесли до критерію «Політичні якості», не дають детальної характеристики політичним властивостям Тимошенко, а швидше, вказують на її приналежність до влади: «політик», «колеги, однопартійці з Яценюком», «депутат». До критерію часу були віднесені такі конструкти, як «минуле в політиці», «стара влада», «колишній прем'єр».

Образ П. О. Порошенка

Найбільш значущі критерії в образі П. О. Порошенка – «Політичні якості», «Моральні якості», «Час». Конструкти, що відображають політичні якості П. О. Порошенка, демонструють його високий номінальний статус («президент», «політик») і якісні характеристики («проєвропейський політик», «політик Майдану», «політик, що має європейські цінності»). Конструкти часового критерію описують П. О. Порошенка як представника чинної влади, нинішнього президента. Досліджувані дають не дуже високу оцінку його моральним якостям, оскільки, як і в інших політичних лідерів, з високою частотою повторюються конструкти «брехун», «зłodій». Проте в образі цього політика трапляються і позитивні моральні характеристики: «патріот», «викликає довіру».

Образ А. П. Яценюка

В образі А. П. Яценюка критерії «Моральні якості», «Політичні якості» і «Час» мають майже однакове значення. Серед конструктів групи «Моральні якості» трапляються як негативні («брехун», «зłodій», «базіка»), так і позитивні («патріотичний», «не має судимості»). Конструкти, що описують політичні якості А. П. Яценюка, стосуються його становища і зв'язків: «політик Майдану», «колега Тимошенко і Порошенка», «проєвропейський», «прем'єр-міністр». Критерій часу відображає його приналежність до чинної влади.

Образ О. В. Ляшка

Критерії, що становлять образ О. В. Ляшка, більш специфічні, ніж в інших політиків. Значну роль у його образі відіграє гомосексуальність, яку йому приписують. Конструкти, пов'язані з нею, мають переважно негативний характер. У нашій культурі приналежність до нетрадиційної орієнтації (неважливо, дійсної або уявної) – це найчастіше негативна характеристика, що робить людину об'єктом агресії та насмішок. Тому в образі О. В. Ляшка домінують конструкти, що належать до критерію «Агресія на адресу політика». Конструкти, які можна віднести до оцінного критерію «Політичні якості», відображають як його приналежність до влади («депутат», «політик другого рангу»), так і дають якісну характеристику («націоналіст», «радикал»). Конструкти, що описують моральні якості О. В. Ляшка, також мають негативний характер: «брехун», «зłodій», «базіка». Найчастішим у вживанні конструктом щодо образу О. В. Ляшка є «блазень, клоун», що також демонструє певне неприйняття, недовіру до цього політика.

Образ А. І. Садового

В образі А. І. Садового найбільшу роль відіграє критерій «Час». Другим за значимістю є критерій «Політичні якості». Майже однакове значення мають критерії «Моральні якості» та «Ділові якості». Конструкти, пов'язані з чинником часу, описують А. І. Садового як «нове обличчя», «нову владу», «майбутнє країни». Політичні конструкти описують його як «політика», «політика другого рангу», а також дають якісні характеристики «проєвропейський», «проукраїнський політик». Моральні якості А. І. Садового оцінюються загалом досить позитивно: «патріот», «чесний», «хороша людина», «працює для народу». Серед ділових якостей підкреслюється маловідомість, незаплямованість репутації, хороші ораторські здібності.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Аналіз особистісних конструктів, за допомогою яких досліджувані сприймають запропонованих політичних лідерів, дав змогу виявити рейтинг різноманітних інтерпретативних висловлювань, узагальнення яких привело до встановлення основних оціночних критеріїв досліджуваних щодо політичних лідерів. Найвагомими для виборців виявилися моральний та політичний критерії, що свідчить про цінність для людей моральних якостей та політичної ролі, яку лідер відіграє у суспільстві. Слід зазначити, що більшість конструктів, які можна віднести до оціночного критерію «Моральні якості», мали негативне забарвлення. Тобто учасники дослідження вважають більшість політиків «зłodіями», «брехунами» та «базіками», за винятком А. І. Садового, образ якого складається переважно з позитивних рис. Оціночний критерій «Політичні якості» складається здебільшого з конструктів, які констатують статус політичного лідера – «депутат», «президент», «прем'єр-міністр», і саме оціночний компонент майже не виражений. Частина досліджуваних обмежилася визначеннями «проєвропейський» або «проросійський» політик. Сказане вище свідчить про притаманну сучасним виборцям примітивність уявлень про політичне життя в країні. Їх судження про політичних лідерів має швидше формалізований, конвенційний характер і не містить у собі визначення політичних орієнтацій (наприклад, демократична, авторитарна, ліберальна, анархічна, консервативна тощо).

Особливо слід відзначити важливість критерію часу для оцінки політиків. Аналіз конструктів, які увійшли до цього критерію, дав змогу виявити статуси, що їх надають політикам виборці, і скласти таку класифікацію політичних лідерів:

1. Представники «старої влади» – В. Ф. Янукович і Ю. В. Тимошенко.

2. Представники «чинної влади» – П. О. Порошенко і А. П. Яценюк.

3. Представники «нової влади» – О. В. Ляшко та А. І. Садовий.

Привертає увагу те, що представники «старої влади» або «минулого у політиці», викликають найбільшу кількість негативних конструктів за моральним критерієм, а також за критерієм «політик як об'єкт агресії». А представнику «нової влади» або «майбутнього в політиці» – А. І. Садовому – приписують здебільшого позитивні моральні якості.

Сприйняття О. В. Ляшка відбувається переважно крізь призму поширеного в масовій свідомості уявлення про його нетрадиційну

сексуальну орієнтацію, що, крім його час від часу епатажної поведінки, надає додатковий привід для агресії.

У перспективі передбачається дослідити образи цих політиків, які формуються на емоційному рівні, за допомогою проєктивного тесту М. Люшера та зіставити отримані результати. Також плануються дослідження з використанням отриманих оціночних критеріїв на більших вибірках досліджуваних та іншою добіркою політичних лідерів у ролі стимульного матеріалу. Передбачається можливість зіставлення ваги окремих критеріїв оцінювання образу політичного лідера в окремих групах його прибічників та супротивників.

Література

1. Денисюк С. Г. Імідж політичного лідера в контексті розвитку української політичної культури: особливості формування та механізми реалізації : дис. ... канд. політ. наук : 23.00.03 / Денисюк С. Г. ; НПУ ім. М. П. Драгоманова. – К., 2006. – 209 с. – Режим доступу : <http://www.disslib.org/imidzh-politychnoho-lidera-v-konteksti-rozvytku-ukrayinskoji-politychnoyi-kultury.html>
Denysyuk S. H. Imidzh politychnoho lidera v konteksti rozvytku ukrayins'koyi Politychnoyi kultury: osoblyvosti formyrovanye ta mekhanizmy realyzatsyy [The image of a political leader in the context of Ukrainian political culture, especially the formation and implementation mechanisms] : dys. ... kand. polit. nauk : 23.00.03 / Denysyuk S. H. ; NPU im. M. P. Drahomanova. – K., 2006. – 209 s. – Rezhym dostupu : <http://www.disslib.org/imidzh-politychnoho-lidera-v-konteksti-rozvytku-ukrayinskoji-politychnoyi-kultury.html>
2. Имидж лидера / под ред. Е. В. Егоровой-Гантман. – М. : Знание России, 1994. – 265 с.
Imidzh lidera [The leader's image] / pod red. E. V. Egorovoj-Gantman. – M. : Znanie Rossii, 1994. – 265 p.
3. Келли Дж. Теория личности. Психология личных конструктов / Дж. Келли. – СПб. : Речь, 2000. – 249 с.
Kelly G. Teorija lichnosti. Psihologija lichnyh konstruktov [The theory of personality. Psychology of personal constructs] / G. Kelly. – SPb. : Rech', 2000. – 249 p.
4. Козловская Н. В. Образ современного политика в представлении студенческой молодежи / Н. В. Козловская // Психологические исследования. – 2012. – № 1 (21). – Режим доступа : <http://www.psystudy.ru/index.php/num/2012n1-21/619-kozlovskaya21.html#e3>
Kozlovskaya N. V. Obraz sovremennogo politika v predstavlenii studencheskoy molodezhi [The image of a modern politician in the representation of students] / N. V. Kozlovskaya // Psihologicheskiye issledovaniya. – 2012. – № 1 (21). – Rezhim dostupa : <http://www.psystudy.ru/index.php/num/2012n1-21/619-kozlovskaya21.html#e3>
5. Петренко В. Ф. Психосемантическое исследование политического менталитета (Россия 1991, 1993 гг.) / В. Ф. Петренко // Общественные науки и современность. – 1994. – № 6. – С. 37–49.

- Petrenko V. F. Psihosemanticheskoe issledovanie politicheskogo mentaliteta (Rossija 1991, 1993 gg.) [Psychosemantic study of the political mentality (Russia 1991, 1993)] / V. F. Petrenko // *Obshhestvennye nauki i sovremennost'*. – 1994. – № 6. – P. 37–49.
6. Петрунько О. В. Імпліцитні типології політичних лідерів як феномен буденної свідомості / О. В. Петрунько // *Психологія на перетині тисячоліть. П'яті Костюківські читання*. – К. : [б. в.], 1998. – С. 670–678.
Petrun'ko O. V. Implicitni tipologii politichnih lideriv jak fenomen budennoi svidomosti [Implicit typology of political leaders as a phenomenon of everyday consciousness] / O. V. Petrun'ko // *Psihologija na peretyni tisjacholit'*. P'jati Kostjukivs'ki chitannja. – K. : [b. v.], 1998. – P. 670–678.
7. Преснякова Л. А. Структура личностного восприятия политической власти / Л. А. Преснякова // *Политические исследования*. – 2000. – № 4. – С. 135–139.
Presnjakova L. A. Struktura lichnostnogo vosprijatija politicheskoi vlasti [Structure of the personal perception of political power] / L. A. Presnjakova // *Politicheskie issledovanija*. – 2000. – № 4. – P. 135–139.
8. Пробийголова Н. В. Вплив політичного міфу на мотивацію політичного вибору особистості / Н. В. Пробийголова // *Політологічні записки*. – 2011. – № 4. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Polzap_2011_4_19.pdf
Probyyholova N. V. Vplyv politichnoho mifu na motivatsiyu politichnoho Vyboru osobystosti [The impact on the motivation of the political myth of the individual political choice] / N. V. Probyyholova // *Politolohichni zapysky*. – 2011. – № 4. – Rezhym dostupu : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Polzap_2011_4_19.pdf
9. Смутькина Н. В. Особенности восприятия российских политических лидеров в ходе президентской избирательной кампании : дис. ... канд. наук полит. психол. : спец. 19.00.12 / Смутькина Н. В. ; МГУ им. М. В. Ломоносова. – М., 2014. – 198 с. – Режим доступа : http://polit.msu.ru/pub/DISS_accept/Smulkina_2014_CD.pdf
Smul'kina N. V. Osobennosti vospriyatiya rossiyskikh politicheskikh liderov v khode prezident skoy izbiratel'noye kampanii [Features of perception of Russian political leaders during the presidential election campaign] : dis. ... kand. nauk polit. psikhol. : spec. 19.00.12 / Smul'kina N. V. ; MGU im. M. V. Lomonosova. – M., 2014. – 198 s. – Rezhim dostupa : http://polit.msu.ru/pub/DISS_accept/Smulkina_2014_CD.pdf
10. Тепляков Н. Н. Психосемантический анализ образа «идеальный президент» в политическом сознании избирателей в период «оранжевой» революции в Украине / Н. Н. Тепляков // *Современные исследования социальных проблем : электронный науч. журн.* – 2013. – № 10. – Режим доступа : <http://journal-s.org/index.php/sisp/article/view/10201348>
Teplyakov N. N. Psihosemanticheskij analiz obraza “ideal'nyj prezident” v politicheskom soznanii izbiratelej v period “oranzhevoj” revoljucii v Ukraine [Psychosemantic analysis of the image of an “ideal president” in the political consciousness of voters during the “orange” revolution in Ukraine] / N. N. Teplyakov // *Sovremennye issledovanija social'nyh problem (jelektronnyj nauchnyj zhurnal)*. –

2013. – № 10. – Rezhim dostupa : <http://journal-s.org/index.php/sisp/article/view/10201348>

11. Шелекасова Н. П. Бессознательные аспекты имиджа политического лидера / Н. П. Шелекасова // ПОЛИС. – 2000. – № 4. – С. 130–132.
Shelekasova N. P. Bessoznatel'nye aspekty imidzha politicheskogo lidera [Unconscious aspects of the image of a political leader] / N. P. Shelekasova // POLIS. – 2000. – № 4. – P. 130–132.
12. Шестопап Е. Б. Оценка гражданами личности лидера / Е. Б. Шестопап // Политические исследования. – 1997. – № 6. – С. 75–79.
Shestopal E. B. Ocenka grazhdanami lichnosti lidera [Assessment of the leader's personality by citizens] / E. B. Shestopal // Politicheskije issledovanija. – 1997. – № 6. – P. 75–79.
13. Шестопап Е. Б. Психология восприятия власти / Е. Б. Шестопап. – М. : Социально-политическая мысль, 2002. – 244 с.
Shestopal E. B. Psihologija vosprijatija vlasti [Psychology of power perception] / E. B. Shestopal. – M. : Social'no-politicheskaja mysl', 2002. – 244 p.
14. Франселла Ф. Новый метод исследования личности : руководство по репертуарным личностным методикам / Ф. Франселла, Д. Баннистер. – М. : Прогресс, 1987. – 236 с.
Fransella F. Novyj metod issledovanija lichnosti: Rukovodstvo po repertuarnym lichnostnym metodikam [A new method to study personality: Guide to the repertoire personal methods] / F. Fransella, D. Bannister. – M. : Progress, 1987. – 236 p.

УДК 316.472:316.62-058.56

Р. І. Климків

Received November 05, 2015;

Revised December 09, 2015;

Accepted March 26, 2016.

ГОТОВНІСТЬ ОСІБ, ЯКІ ВІДБУВАЮТЬ ПОКАРАННЯ З ВИПРОБУВАННЯМ, ДОПОМАГАТИ ІНШИМ

У статті розкрито необхідність психологічної роботи з формування складників просоціальних взаємин в осіб, які перебувають під опікою новоствореного органу пробації, яке має йти паралельно з їхнім залученням до волонтерських проектів. Розглянуто рівень готовності до альтруїзму в осіб, що відбувають покарання з випробуванням, як завершального етапу психологічної програми їхньої підтримки. Обґрунтовано застосування психодіагностичної методики «Альтруїзм – Нональтруїзм» (Я. Слівак). Вибір методики зумовлений її адаптацією до українських соціокультурних реалій, високою валідністю та